

sen – zo vaak dat de vraag gesteld wordt: onhandigheid of zelfvernietiging? Een man wiens ziel met de jaren duidelijker beschadigd bleek. Zelf de oorlog overleefd als in een jongensboek, maar ouders in Auschwitz vermoord. Confronterend document dat zowel 'Vatersuche' is als bewijs voor de stelling dat juist wie door ouder(s) verwaarloosd is nooit van hen los komt.

WALTER VAN DER KOOI

Rob Lücker, *Luuk van Bemmelen*, *Verzet*, *One Night Stand* NTR, *Vara*, *VPRO*, 6 december, *Nederland 2*, 23.15 uur; *David de Jongh*, *Foto-Eddy: De negatieven van mijn vader*, *Het uur van de wolf*, NTR, 10 december, *Nederland 2*, 23.00 uur

Drank en verdriet

FILM
Ne me quitte pas

'We zijn niet altijd nodig.' Met deze tekst begint de Nederlandse documentaire *Ne me quitte pas* van Sabine Lubbe Bakker en Niels van Koevorden, over twee mannen van middelbare leeftijd die ergens in een plattelands gehucht in België zo'n miserabel leven leiden dat ze liever dood willen. Althans, dat zeggen ze.

Marcel, drama queen pur sang. En zijn boezemvriend Cowboy Bob, een man met een duistere kant. Als blijkt dat Marcells vrouw en kinderen met de noorderzon zijn vertrokken, is het klaar: op zijn boerderij in een bosrijke omgeving grijpt Marcel instinctmatig naar de fles. Gelukkig is Bob bij hem, klaar om soelaas te bieden door het glas van zijn vriend constant bij te vullen. Een paar uur later. Marcel is lam. Hij probeert op te staan, maar dat gaat niet. Hij valt bewusteloos op de grond; rakelings mist zijn hoofd een lamp met scherpe punten. Bob heeft het allemaal al eerder gezien. Bijna verveeld giet hij een emmer warm water over zijn vriend uit. Met het gewenste effect: Marcel komt weer bij. 'Bob, je hebt mij verbrand', zegt hij zonder een spoor van verwijt. Bob heeft vaak van dit soort raad. Later laat hij Marcel ammoniak snuiven. Nog een truc om weer nuchter te worden.

Wat een melodramatisch leven hebben deze Bob en Marcel wel niet. Nee, ze zijn niet 'nodig'. Maar ze gaan door. De kleinste dagelijkse daad is voor hen van levensbelang. Naar de tandarts. Dat moet samen, want ze zijn allebei als de dood voor die minuten in de stoel. Bij Bob moet een tand eruit. Marcel blijft op hem wachten uit solidariteit. Het is een hechte vriendschap, maar op een vreemde manier zijn ze uiteindelijk allebei alleen. Wanneer Marcel zich

uit wanhoop opgeeft voor een afkickprogramma lijkt het net of Bob zich verlaten voelt.

De setting van *Ne me quitte pas* heeft veel weg van een gothic landschap: het bos, soms met sneeuw bedekt, naast het stadje waar tijd irrelevant is. Een vrouw zit klein gekadreed in een deuropening minutenlang op een stoel vliegen te meppen. In de kroeg praten de mannen over niets. De camera registreert alles afstandelijk, zonder tussenkomst van een maker die vragen stelt. Het is alsof Bob en Marcel acteurs zijn in het doellose drama van hun eigen leven, begeleid door kitschmuziek die het geheel nog wranger maakt. Het leven gaat door zonder hen. Ze nemen niet deel aan wat voor discours dan ook. Drank en verdriet overheersen alles.

Bij Bob snijdt de zinloosheid nog dieper. Een ontmoeting met zijn zoon levert slechts de pijnlijke bevestiging op van de verwijdering tussen de oude man en de wereld. Cynisme drijft hem. Wanneer hij Marcel in de afkickkliniek bezoekt, deinst hij er niet voor terug ter plekke een halve fles rum voor zijn hunkerende vriend leeg te drinken. Tussen hoop en wanhoop leven deze twee mensen. Bob: 'Als we geen pijn voelen, dan weten we ook niet wat geluk is.'

Een prachtige laatste scène tekent de sfeer van nihilisme waarin ze gevangen zitten: Marcel, allerm minst afgekickt, vangt na al weer een drinksessie de reis naar huis aan. Het is donker. De weg is spekglad. Op zijn scooter slingert hij over het asfalt, op bizarre wijze begeleid door Roxette en *Listen to Your Heart*.

GAWIE KEYSER

Te zien vanaf 5 december

Opgeruimd

KUNST
Rijksakademie

Waarom was iedereen zo opgetogen over de jaarlijkse tentoonstelling van de Rijksakademie? Had den de kijkers dit jaar geluk, en was er toevallig een generatie kunstenaars aan bod die nét even een ander temperament aan de dag legde – niet dat 'hermetische' van de Prix de Rome, waar iedereen zijn scheenbeen aan gestoten had?

Dat zal het zijn: een gelukkige oogst. Het

woord dat mij inviel was 'opgeruimd', en alleen al omdat er bijna niemand was die van zijn werkplaats een lekkere Schilthorn-achtige puinhoop had gemaakt, misschien op de installaties van Masha Ru na. Maar het kamervullende werk van Dan Walwin was, hoewel het bestond uit een arrangement van gevonden en uit hun verband gerukte voorwerpen, keurig georganiseerd, als in het timmerschuurtje van mijnheer Foppe, of het depot van de gemeentereiniging.

Nu was er van de actuele politieke stress wel iets in de presentatie doorgedrongen, natuurlijk. De tentoonstelling ging vergezeld van een beknopt artikel van Gerardo Mosquera, *On Artists and Politics*, kennelijk geïnspireerd door de lastige positie waarin de Rijksakademie zich bevindt. Mosquera stelt terecht dat verblijven in ivoren torens 'na 11 september' onmogelijk is geworden. In grote delen van de wereld schreeuwen de problemen zo luid dat het eigenlijk ondenkbaar is cultuur te scheppen zonder dat in gedachten te hebben.

Onder de kunstenaars in de Rijksakademie stak er in die zin één met kop en schouders boven de anderen uit, Maryanto (Indonesië, 1977). Een kunstenaar in 'westerse' zin, maar tegelijkertijd iemand die erkent dat hij onherroepelijk aangewezen is om zich met de problemen van zijn land (armoede, vervuiling, corruptie) en de pijnlijke alledaagsheid daarvan bezig te houden. Dat gebeurt met een werk van grote kracht, een tekening in zwart krijt op de vier wanden van zijn werkplaats, of eigenlijk op zes – de vloer deed ook mee. Het is een woedende tekening van een dragline in een geplunderd gebied, koud en donker en demonisch. Het is een 'schreeuwende kamer', als een kelder die je liever niet bezoekt, het zegt iets over stripmining of ontbossing in Indonesië, denk ik, maar het is vooral onthutsend door de tederheid van het middel – houtskool. Het is maar tijdelijk. Het is volgende week weg. Het kan geen kwaad.

Mosquera citeert de critica Claire Bishop: effectieve politiek betrokken kunst vindt een evenwicht tussen autonomie en sociale interventie, en sluit dus een compromis met esthetiek. Het leek mij dat, toevallig of niet, veel kunstenaars briljant met dat compromis omgingen. De fraaie kamers van Daniëlle van Ark, beide een vrolijk spel met 'bling' – sporttrofeeën opgespiest tot glimmende zuilen; de andere met een tapijt van zand tussen gouden wanden, toepasselijk gesponsord door mijnheer en mevrouw Groenink. Bot fotograferende toeristen bij een tempel in Laos, gefilmd door Emile Zile; de verraderlijk toegankelijke schilderijen van Karishma D'souza, naïef in een schoolboek-illustratie-achtige stijl, maar fijnzinnig in de gevoelige combinaties van scènes van 'daar' (India) en 'hier'. En: de poëzie van Justin Gosker, met tekeningen en prints en een miraculeus stukje ijzerwerk (twee door elkaar gegroeide metalen schragen). Dat was als het werk van Faverey: niet begrijpelijk, maar wel helder.

KOEN KLEIJN

Rijksakademie, Daniëlle van Ark